

Реферат на тему: "Іван Франко. Курсова робота"

Іван Франко

План

1. Вступ

2. Марія Білецька. Картини з життя Івана Франка.

3. Клементина Попович. Спомини про Івана Франка.

4. Уляна Кравченко. Щирий друг і вчитель.

5. Висновок.

6. Список використаної літератури.

1. ВСТУП

Іван Франко... Діяч, що уособлює цілу епоху української культури; один з найвидатніших письменників слов'янських народів; ім'я, що здобуває все ширшу світову славу. Вже сучасники сприймали його як "велике астральне тіло, що гріє всю Україну, а світить далеко дальше".

Людина універсальної обдарованості, титанічної працьовитості, незламної стійкості і революційної націленості в майбутнє — Іван Франко жив у бурхливу, сувору й складну історичну добу. Його дитинство озвучувалось прокльонами нещодавній панщині й відгомонами революційних настроїв 1848 року; юність відсвічувала кумачами далеких барикад Паризької комуни й загравами пожеж у близькому робітничому Бориславі; полудень віку поета збігся з першою російською революцією, яка окрилила його впевненістю в перемозі нового, вільного життя; в останні роки митця відчутнішою і ближчою ставала майбутня революційна битва.

Іван Франко-мислитель завжди орієнтувався на найвищі ідейно-філософські здобутки своєї епохи.

Іван Франко — незрівнянний за своєю багатогранністю й плідністю діяч української культури. Він був великим поетом, прозаїком, драматургом і належав до тих письменників, яких сам порівнював з "деревом, що своїм корінням впирається якомога глибше й міцніше в свій рідний, національний ґрунт, намагається ввісати в себе і переварити в собі якнайбільше його живих соків, а своїм пнем і короною поринає в інтернаціональній атмосфері ідейних інтересів, наукових, суспільних, естетичних і моральних змагань" (XVIII, 505). Він був ученим широкого діапазону — критиком і дослідником літератур, істориком, філософом, фольклористом, етнографом, мовознавцем, економістом, мистецтвознавцем. Він був невтомним публіцистом, журналістом, видавцем, політичним діячем, пропагандистом передових ідей друкованим і усним словом. Його перекладацькі інтереси охоплювали сотні творів літератури і фольклору різних народів світу, письменників різних країн і епох.

Протягом сорока років своєї невсипущої творчої праці І. Франко поповнив культуру

свого народу близько 4500 творами найрізноманітніших жанрів. 50-томне видання його спадщини включає лише половину колосального творчого доробку — те, що несе в собі великий заряд думок і почуттів, мудрості та краси, здатних розширювати й збагачувати духовний світ наших людей, служити дійовою виховною силою.

2. Марія Білецька. Картина з життя Івана Франка.

У 1883-му і 1884-му Марія Білецька жила на "станції" з товаришкою Ю. Карачевською по вул. Академічній. Туди часто заходив Франко з моїм свояком В. Коцовським (Корженко, Голка). Приманювала їх, мабуть, атмосфера ясної, опрятної кімнати та ті свobodні розмови, які вели вони в нашій хаті. Раз у раз приходили обидва коло сьомої години ввечері. Коцовський своїм звичаєм зав'язував розмову якоюсь провокаційною заувагою, мабуть, нарочком, щоб спонукати нас на неї реагувати. Щиро обидва раділи, коли Коцовському дісталась від нас заслужена відплата за його саркастичні дотепи. У згаданому словесному двобою Франко вряди-годи записував щось у свій записник.

По короткій веселій балачці розмова сходила на поважні теми. Всі актуальні справи дня знаходили свою чергу в дискусії. Політика постійно висувалась на перше місце. Відтак ішли розмови про завдання преси, товариші праці обмінювалися помітками над рукописами, призначеними до друку. Останні числа "Діла", "Зорі", "Зеркала" чи "Кур'єра" теж давали теми до розмов. В тих часах Франко-революціонер не міг найти праці між своїми. Він був співробітником "Кур'єра". Гасла космополітизму та їх вплив на поневолені народи, а то й соціальні питання, сильно ворухили уми молодих робітників пера. Всі щаблі суспільної драбини насували безліч проблем. В дискусіях часто змагалися протилежні погляди, але без пристрасті і зневаги протилежної думки співрозмовника. Минало не раз і кілька годин, а нам (себто товаришці й мені) здавалося, що промайнула одна хвилина... Звичайно Франко звертав увагу: "Пізня пора, час кінчати, пані нудьгують". Та "пані" не нудьгували, але почували себе такими малими супроти духовного велетня, що вважали мовчанку за найвідповіднішу поведінку серед учених розмов гостей... Мило згадуються ті вечори, що розкривали пребагаті скарби знання, а й одним словечком не доторкалися приватного життя ближніх.

Коли прийшов край дискусіям, це затерлося в моїй пам'яті. Та виринув спогад вечорів у відмінному виді. Приїхала до кваліфікованого іспиту моя сестра Ольга Білінська. А з нею неначе святочний настрій увійшов у хату. Йшла розмова весела, загальна. Спинятись на політичних темах не стало часу. Франко розпитував про умови життя вчительки на селі, цікавився іспитом, виявив готовність помагати в підготовці до нього. Котрогось дня він прийшов сам і застав у нас мого брата з товаришем, що співав прегарним ліричним тенором. Пливла одна пісня за другою, будила тужливі акорди в душах молодих слухачів. Всі ми були тоді молоді. Пісеньки "Понад тими гороньками" та "Одна гора високая, а другая низька" полонили були наші душі. Ми задумались. Ніхто не ворухнувся. Франко у сумному настрої дивився на долівку. Нагло встав і, не оглядаючись ні на кого, вийшов з хати. Під спущеними повіками не вдержались сльози.

Вони покотились по лиці. Дарма що поет хотів їх заховати перед нашими очима, ми доглянули його зворушення. Спів замовк. Гості розпрощались.

По іспиті Ольга мала вертатися на посаду. День перед її виїздом Франко розпитував, які книжки їй присилати, просив висловлювати свої думки про читане в листах.

Минуло кілька днів. Раз якось, раннім ранком, застукав хтось до вікна.

— Хто там?

— Революція! — була відповідь. — Я привіз вам книжки. Краще привезти, ніж вислати поштою,— сказав гість.

"Не знаю, яка сила тягне мене до Цішок", — писав Франко в одному з листів до Ольги. Часто ходили на пошту посланці зі школи. В житті Ольги розкрила доля світи, вимріяні душею від ранніх літ. Вона найшла джерело, що гасило спрагу знання.

Та недовго сонце гріло. На небозводі почали громадитись хмари, що темрявою мали вкрити ясні дні. У червні 1884 р. в "Зорі" появився був вірш ів. Франка "Думка".

Думка

І діти наші — ох, аж серце в'яне!

— Сльотою биті, босі, у лахмітті

— На сльози й горе нерозсвітно-тьмяне,

— Як сиротята, геть підуть по світі.

24 лютого 1884 Мирон

Песимістичний настрій, що чорною смугою являвся у цьому вірші, занепокоїв Ольгу. Він указував, що перспектива життя на спільному шляху викликає в душі автора марево матеріальних злиднів. Важка проблема стає головною темою листування. Не читала я листів Франка ні Ольги.

Та дещо збереглося в моїй пам'яті на основі розмов із Ольгою, що їх я вела з нею вже тоді, коли час злагодив яскраві барви минулих переживань.

Ольга в своєму розумінні обов'язку вирішила була уступити письменникові з дороги, не спиняти свободного лету в високі простори творчості поета. Франко із свого боку запевняв, що настрої, який проявляється в творі, не все є вірною відбиткою психічної настанови поета. Часто рішають посторонні, переходові впливи, так воно було і з віршем "Думка". Написана вона була, мовляв, давно, як згадував Франко далі, на основі розмов із "вашим свояком" (Коцовським). Він раз у раз змальовує жахливі картини сімейного життя, опертого на хитких матеріальних основах. Настрій минувся — вірш не мав іти до друку. Появу "Думки" в "Зорі" в червні 1884 р. Франко приписував випадкові. Рукопис попався випадково під руки, дістався на редакційний стіл та пішов до друку без ніяких тенденційних намірів. Та як-не-як, а вірш, що неначе в дзеркалі відбивав настрої душі поета, був видрукуваний. Не було сили перетворити його в невидне й забуте так у друку, як і в людській душі... В часі листування на теми майбутнього життя слідна була в Ольги важка задума. В її душі змагалися в боротьбі особисті почування з голосом, що висував на перший план добро сівача золотого зерна на рідній землі.

Коли прийшло до остаточного вирішення справи — мені не відомо. Так само залишилися тайною вкриті стежки, що довели сердечних друзів до граничного, неперехідного муру на розстайних дорогах. Взаємний зворот листів, а відтак спалення їх відбирає змогу проаналізувати хід думок одної та другої сторони.

Ми зустрілися через два роки. Нас ділили високі гори, де перебувала я довший час. Мовчки обминали ми Оліні переживання. Вряди-годи падало якесь слово, що відслонювало рубець заслонки минулого.

Враження останньої зустрічі Ольги з поетом вросли глибоко в мою душу. Кілька тижнів перед своєю смертю Ольга востаннє повернулася була до цього болючого епізоду — кров'ю серця змалювала його. Я зважилась кинути питання:

— Хто зірвав? Франко чи ти?

По хвилині мовчанки відповідь звучала:

— Ми не зривали, а розійшлися добровільно. Такі зв'язки не зриваються.

"Добровільно розійшлися, а залишився німий біль", — майнула думка у моїй душі.

Згодом дізналась я при якійсь нагоді, що Франко був одним один раз у Добрівлянах. Там Ольга вчителювала. Мабуть, улітку 1885 р. Кілька місяців після того, як у Цішках запала клямка по взаємному звороті листів, Ольга переводила в класі поправу завдань. В сінях хтось голосно перемовлявся, неначе сперечались. Мов грім із ясного, чистого неба вдарив Ольгу, — це служниця спиняла Франка перед дверима класу...

Незвичайна подія обезсилила думку, спинила мову. По хвилинному безрусі Ольга автоматичним рухом руки спрямувала гостя до протилежних дверей. У кімнаті мовчки таким самим рухом указала крісло. Застій думки не уступав. А втім, кожне слово здавалося зайвим. Воно могло зрадити, що діялось в душі.

Франко перший кинув питання:

— Як же вам живеться, як відчуваєте себе?

— Дуже добре, — звучала холодна відповідь. Зійшла розмова на число годин та дітей у класі, на важку вчительську працю. Кожна тема обмежувалась питанням та короткою відповіддю. Нестриманий, безнадійний настрій запанував. По довшій мовчанці Франко вийшов із хати. Духовна рівновага не верталася...

Лукава доля глузувала. Вона злорадно дивилася на холодну маску, що придавлювала ясне полум'я душі. Гордість, славна прикмета людської психіки, відіграла на тому місці злочинну роль. Ясне розуміння ситуації збудив у Ольги власний її голос. Вона побачила себе в сінях, неначе когось чужого, що, безрадно оглядаючись, питав:

— Сон чи ява? Відповіді не було. Пропало.

Голос зболілої душі блукав у повітряних безмежних просторах. По довгій мандрівці доторкнувся крилом струни душі поета. Вона задзвеніла:

Раз зійшлися ми случайно,

Говорили кілька хвиль —

Говорили так звичайно,

Мов країни, що нечайно

Здибляться з-за трьохсот миль.

Я питаю про щось такеє,

Що й не варт було питать,

Говорив щось про ідеї —

Та зовсім не те, не теє,

Що хотілося сказать.

("Зів'яле листя")

У непохитній вірі, що вірш Франка "Раз зішлися ми случайно" змальовує останню зустріч Франка з Ольгою, передала його ось тут у повному тексті.

Автограф Франка на книжці, призначеній для Ольги, нехай послужить уповноваженням заговорити про подію, позбавлену всяких документів. знаходиться в бібліотеці НТШ. Передав її бл. п. Василь Білецький, колишній учитель академічної гімназії у Львові, муж авторки цієї статті. Це — оправлені в однім томі дві книжки. І. "Жіноча неволя в руських піснях народних. Написав Іван Франко накладом редакції "Зорі". У Львові, 1883".

На зворотній (стороні) титульної сторінки Франко власноручно написав:

Тобі, що власною рукою

Собі здобути вміла долю,

Робітниче на світла ниві,

Я шлю "Жіночу сю неволю".

Най світло, сіяне Тобою,

Пораннов заблисне зорою,

Що нам віщує дні щасливі!

Най плоди принесе Твій труд!

І по життя Твого дорозі

Най злоте жито, чудні рожі

Неув'ядаючі цвітут!

Львів, 23 січня 1884 Іван Франко

II. "Захар Беркут. Образ громадського життя Карпатської Русі в XIII віці. Написав Іван Франко. Накладом редакції "Зорі". У Львові, 1883". На звороті титульної сторінки — власноручний напис Франка: "Ользі Білінській — щирій Іван Франко".

3. Климентина Попович. Спомини про Івана Франка

Було це у 1884-х роках, коли галичани, пробуджені уже здебільшого національно, починали також з правила здійснюватися і за кличами загальнолюдськими. Особливо молодь ентузіастично переймалась новими ідеями, головними речниками яких були тоді у нас Франко з Павликом. Ентузіазм молоді шукав впливу в менш або більш зрілих творах на різні теми — від соціальних, культурно-економічних аж до поетичних. А вже ця поезіоманія, як справжня пошесть, опанувала була як не кожного, то бодай щодругого напевно. Маленьких розмірів літературно-науковий журнал "Зоря", ні його кіш редакційний не вміщали безлічі цього духовного намолоту. Невдячній ролі вибирання немногих зеренець з тої половини не могли подолати безталанні тодішні

редактори (номінальний — Партацький, але дійсний — Франко) і тому спересердя, відповідаючи в редакційній переписці незрілим авторам, частували їх понай-більше дотепно, в'їдливо гумористикою. От і мені забажалось раз почути таку пікантну відповідь на свою адресу і в цій цілі послала з моєї поетичної теки декілька віршів в редакцію "Зорі", в глибокій тайні перед ріднею. Підписала екзотичним псевдонімом Зулейка і з нетерплячкою почала дожидати чергового номера "Зорі", щоб добре убавитися своїм власним коштом. Втім, неждано одного ранку на шкільній годині получила від сільського листоноші листок з якимсь особливим почерком, зовсім мені не знайомим. Мусила я добре в руки взяти свою цікавість, щоб діждати кінця години. Ледве діждалась! Відкриваю таємниче письмо, заповнене голубими рядками слів, — шукаю з поспіхом за підписом, — читаю і очам віри не йму: "Ваш Іван Франко". Як же це, до мене, нікому не знаної, в сільській глуші загубленої учительки, відзивається такий велет, таке божисте недосяжне! З трудом опановую своє зворушення і читаю, а радше ковтаю прецінні слова: "У вас безперечний талант..." "поетична сила слова...", "високий політ фантазії!" Просить присилати якнайбільше таких "речей", — читаю, повторюю безконечно. Отже, це не сон, а дійсна правда — там стоїть голубим на білому, що я "поетка"! Сам великий авторитет, а не якийсь шуткар на глум це каже. Незмірна, безкрая радість залила моє серце, я не хотіла її ні перед ким зрадити і тому через садок вибігла в поле. Там, в розі кладовища, стояли в вічній задумі мої старі приятелі, шумливі смереки на срібнолистім тлі велетенських тополь. Перед ними я з довір'ям виливала свою радість, захоплення своє і чудні мрії про "світлу" будучність. Насилу втихомирила бурхливу радість поважним, ласкавим пошумом. Насилу втихомирились розіграні нерви срібнолистим шепотом. Вже здебільшого зрівноважена, вернулася з запізненням на обід до дому батьків. "Ти чого така промениста?" — запитав брат, пильно глядячи на мене. Батьки і собі запитливо дивились на мене. "Я пробіглась, робила гімнастичні вправи", — кажу обминаючи. Але не годна була ні їсти, ні всидіти на одному місці. Другої днини брат з свіжою "Зорею" в руках каже до мене: "А знаєш, Климо, якась вже друга з ряду поетка появилась на нашій літературній обрії! І то якась, уяви собі, — твоя іменниця: Климентія П." — "Не може бути!" — кажу. "Ось глянь сама!" Дивлюсь і не йму віри власним очам. Хто бачив перший раз вилеліяне у власній душі слово, напечатане "во всеуслишаніє", той лиш зможе зрозуміти мою радість! "Але ти рада, сестричко! Тому що ваша верх бере! Правда? — каже брат. — Юлія Шнайдер і та нова Климентія П. готові притьмом загнати в кут наших патентованих М-ка та Гр-овича". Я не годн була вже нічого йому відповісти, щоб не зрадити себе Утекла чимскорше і цим разом до вірних моїх друзів в кінці старого кладовища і раділа-в їх дискретнім за тишку.

Відтоді почалась найгарніша доба в моєму житті. Щодругий, а то і день по дні, злітали до мене через відчинене вікно шкільної кімнатки голубі листочки, передавані сільським поштарем понад голівки дітвори, понуреної над письмовими вправами. Діти писали, а я за той час перебігала очима по голубих рядках характеристичного письма. І повно в них було усильної заохоти до праці на літературній ниві, до розвивання, а не

марнування богом даного таланту. Повно щирої, дружньої принуки, а деколи і докорів за лінь, за легковаження письменницького труду.

Франко, в той час бойкотований своїми і чужими, злиднював гірко і недомагав душевно й фізично, то й рад був виливати своє горе перед щирим другом, за якого почав уважати мене, хоч ми досі були знайомі між собою лиш письмово. Він почав настирливо допрошуватися дозволу відвідати мене, та я чомусь не похочувала того побачення, сама не знаючи причини цього. Воно, правда, в ті часи небезпечно було приставати з "проскрибованими соціалістами", та ще підданим шкільної ради, але мене це не страхало. Мені найбільше ходило [про] моє інкогніто перед ріднею. В ті часи я бувала кілька разів в різних справах у Львові. Франко, довідавшись звідкись про це, страшенно образився, що його про це не звістили. Рада не рада, я мусила вже вкінці згодитися на це побачення. Приїхавши до Львова найближчим разом, післала я посильного на ул. Ліндого, ч. 3, з оповісткою і ждала. Треба тут ще зазначити, що я досі не мала найменшого поняття про зовнішній вигляд поета. По моїй уяві він був гарний, як Аполлон, а дужий та могучий, як лицар найсвітлішої княжої доби. І треба зазначити, що у мене змалку була розвинена відраза до рудих. Чи то пестунки байками про лихого, рудого чародія це викликали, чи яка інша невияснена тому була причина. Досить того, що коли двері моєї кімнати розчинилися і в них показаласть постать, яку я в першу хвилину вважала за кого-небудь іншого, а ніколи в світі за того вітхненного співака божого! — і коли отак знічев'я я побачила ту племенисту голову, виринаючу з-під зимової шапки (хоч то було весною), також чомусь рудої краски, і мені по перших словах його стало ясно, що це іменно Франко у власній особі, — я в першу хвилину прямо не годна була опанувати панічної відрази і переляку, які мусили відбитись на моїм лиці надто промовисто, бо раптом ясні блакитні очі поета, як хмара, сум помрячив, і лице стягнулось болючим виразом. Цей сум і біль мене привели до пам'яті, і я, опановуючи перше фатальне враження, витягнула привітливо свої долоні до нього і вже без відрази вложила їх в його рудими плямами поцятковані і рудим волосом покриті руки. Блакитні очі вмить звеселіли знову, а уста ледве чутно шептали: "Оля! Оля!" (Це ім'я його найпершої і, здається, єдиної "дійсної любові", на яку я мала бути схожою).

Ми розговорились щиро, поборюючи початкову ніяковість. "А знаєте, товаришко, — каже, між іншим, до мене Франко, — по ваших писаннях я уявляв собі вас дужою, високою, з енергійним голосом і жестами людиною, коли, між тим, ви ніжні та утлі, як "Prima vera". — "Я щойно по матурі і по цілорічній науці 100-голового класу, — оправдуюсь, заждіть, аж я відпочину, то й стану саме такою, як ви це собі уявляли". — "Я дуже цього бажав би! Маємо вже одну ніжну поетесу, друга здалась би бадьоріша!" Так ми при веселій дружній розмові перебули добрих пару годин, так, як би приятелювали вже хтозна від яких давніх часів. Франко допрошувався, коли йому вільно буде ревізитувати мене в Жовтанцях (3 милі біля Львова). Я сказала, що повідомлю його, коли мені буде зручно. Втім, надійшли мої брати і пора прощання; розпрощавшись, ми розсталися.

Якось незабаром після мого повороту одного гарного пополудня прибігає до мене (я мешкала окремо від батьків у філіальній школі) задихана сестричка з зазивом чимскоріше іти з нею, бо там з татом є якийсь порошок дорожнім припалій панок, що притьмом каже вести себе до панни Клими, що його тато умовляють, каже сестричка, заждати у нас! "Ні, ні, — каже, — я не до вас, а до панни Клими прийшов!" Без душі біжу до них рятувати ситуацію, оскільки це ще вдасться. Та запізно вже було. Тато стрінув мене не то з подивом, а більше з докором: "Так, Мусю, — отее п. Мирон (татові здавалося, що письменників треба шанувати їх псевдонімами) відкрив мені тайну, яку я, як отець..." — "Так, так, — перебиваю, — татко про це повинні були найперші знати і мені на це свій дозвіл дати (мої батьки були патріархальних поглядів), але я хотіла вам несподіванку зготовити", тріпаю поспішно, прикликаючи на поміч усю свою бойову діалектичну підготовку, щоб роздобрити старого. Франко, зміркувавши, якого наварив мені пива, зніжковів і став, як "жак", знесмілений, перед строгим маєстатом сільського "бакалавра".

Та ця прикра ситуація тривала недовго. Моє штучне занепокоєння та поміч моєї, наспівшої в ту хвилину матусі, що із сльозами обіймала голівку своєї "наслідниці" (матуся також займалась віршуванням за "добрих часів"), звеселили скоро загальний настрій, так що "пан Мирон" і незчувся, як став дуже "милим" і "пожаданим" гостем в кружку щирих і добродушних селяків. І сам він звеселів і став добрим, з душею широкою, яким його, певно, там, у місті, ніхто не бачив ніколи. Вечором ми з Франком обоє та ще з півдюжиною моїх молодших братчиків та сестер пішли на прогулянку. Побували на мості над річкою, прислухаючись до мого улюбленого жаб'ячого хору. Виявилось, що і Франко його любить. Під час того, як менша братія довкола нас пустувала та гомоніла, ми вслухувались в ніжні трелі, що йшли наперемінь з жаб'ячим співом, та, спершись на поруччя моста, вдивлялись у таємну глибіню плеса, посрібленого місячним світлом, та в ще глибшу глибіню власної душі.

Так не хотілось розставатись з чарами маєвої ночі, але малі пустії, захотівши спати, потягли нас до хати.

— Чому про вас кажуть, що ви звичайно похмурі, в'їдливі та відштовхуючі від себе? — питаюся Франка.

— А як ви кажете? — він питає.

— Я кажу, що навряд; ви веселі, як дитина, і ентузіастично добрячі!

— Я такий лиш при вас, друже!

— А чому не такий для других?

— Бо надто багато я зазнав лиха від чужих, а ще більше від своїх!

На тім ми розстались і пішли спати. На другий день раннім ранком ми пооглядали всі особливості в нашій сади, в зільнику. Відвідали мою "святиню дум" під покрівлею смerek (нині там надгробна каплиця мого першого катехита), і там я залишила свого гостя, бо треба було йти до школи. Після школи та обіду ми вибрались гуртом на прогулянку в прекрасні жовтанецькі ліси. По дорозі ми були настроєні, як діти, що бігли поперед нас поміж хвилюючим золотом хлібів. Так само Франко тішився, не менш

від дітей, кожним перелітаючим метеликом, кожною пірнаючою в. гущавинах пташкою, а навіть і кожною стрічною людиною. Так було аж доки ми не дійшли до лісу. Як лиш там опинились під монументальними аркадами дубів та сосон та прохолоди у врочистій тишині, Франко став як не той... Як переображений: затих і задумався. Здавалось, що більшав, що з рамен йому виростають крила, а з високого чола ясніють лучі. "Ах, як люблю тебе я, лісе мій, лісе!" — шептав сам до себе. "Я також люблю ліс над усе, але і цвіти пристрасно люблю, а ви чомусь ніякої не звертаєте на них уваги", — кажу. Усміхнувся поблажливо до мене. "Знаєте, — каже, — коли б я був незалежний від куска хліба і міг творити лиш те, чим повна моя душа, то я отут би замешкав, наче пустинник, і творив би, творив і творив залюбки! Мій голос тут, в цім величнім настрої, міцнів би, як ієрихонська труба, і ним пробував би я збудити народ мій зі сну вікового".

І дійсно, в цих жовтанецьких лісах він обдумав багато речей, начеркнув, а навіть і виконав. Зробив був раз нарис великої епопеї, щось вроді "Мужиків" Реймонта, написав навіть пролог до неї, та відтак не знаю вже, що з тим сталось? Отак проминуло нам ще кілька гарних днів. Ми повідвідували майже всі жовтанецькі ліси (а великі і розлогі вони були), слухали і виучували співи співців з божої ласки. Казкового цвіту щастя по папоротях гляділи, та, на жаль, жодному з нас не судилось його в житті знайти.

Відтоді Франко, заохочений гостинним прийомом в домі моїх батьків, частенько — майже щотижня — пішки (3 милі) забігав до Жовтанців, щоб, як він казав, "відвести душу". Не любив лишень стрічатись з якимись гостями у нас, перед якими, як він казав, "не хоче парадувати". Тому тоді, коли тих гостей не можна було якось зручно та швидко позбутися, Франко, не зважаючи ні на які просьби, ані переконання, ні на правила товариської пристойності, схоплював притьмом свій крилатий капелюх і, не дожидаючи підводи, пішки стрибав назад до Львова, зовсім не дбаючи, яке враження залишить така незвичайна поведінка по собі. Франко взагалі про якийсь товариський кодекс пристойності знав стільки, що новонароджене немовля.

Деся колись і я, відвідуючи Львів, переказувала до нього котримсь зі своїх братів-гімназистів, і ми стрічались на короткі хвили. Одного разу стрічаю його, як іде з розмахом серединою вулиці задуманий, іде, як лунатик, ні на що не зважаючи і нікого не спостерігаючи. Сходжу я вже з тротуару і йду навпроти нього — не бачить мене! Соромно мені, щоб не побачив хто, а я таки мусила аж вдарити його квітами, що їх мала в руці, щоб мене зауважив.

— Здорові були! — кличу. — Про що так думаєте завзято?

Стрепенувся, зрадів:

— Ах, вітайте, товаришко мила! Я таки і думав про вас. Книжок для вас заготовив.

— От спасибі — кажу, — я таки зараз їх візьму, бо вже зараз їду!

— До мене зайдете? — здивувався.

— А чому ж би ні? Настрашуся, гадаєте, пані опінії! Ви знаєте, я іноді люблю їй навкірки робити! — сміюся.

— От і славно робите! — каже, все-таки недовірливо дивлячись на мене. — То ходіте!

[Вулиця] Ліндого вже недалеко. Пішли. Не було вже мені як повороту шукати. По дорозі Франко говорив весело, незважаючи на мою збентежену мовчанку. За кілька хвилин ми ввійшли до його хати.

— А ви чого так принишкли? — питає.

— Я хоч і відважна, — кажу, — а все-таки не годна позбутися деякої неприємності. А ще якби так, не дай бог, увійшов хто і мене тут побачив, то спаленіла б, як прихоплена на чімсь лихим.

— Нічого вам паленіти! До мене заходять лиш люди, які надто шанують мене та вас, щоб могли щось непристойного подумати. А впрочім, що б вам це зашкодило, коли б якийсь недоума і подумав собі щось зайве? А головне, що ви, моя музо, отес розв'язали вашою благословенною появою оту проблему, над якою я даром мучив свого чуба від самого рання, — і тут, в хаті, і там, по дорогах літаючи та людей штовхаючи. Це дивно, що як вас побачу або хоч листок від вас прочитаю, так тоді мої натхненні думки так пливуть, що ледве пером їх наздоганяю. А такий тоді добрий стаю, що весь світ до серця тулив би! Що це я? Скажіть?

Мені стало ніяково.

— То сідайте ж та й пишіть! Шкода марнувати хвилин настрою, — кажу, — мені і так вже пора іти.

— Ще хвильку заждіть, а то, їй-богу, розвіється настрій! — каже він, підносячи мою руку до вуст.

— А таки мають рацію наші прабабки, — кажу, схоплюючись.

— Що, може, це щось непристойного — пошанувати вашу ручку за те добро, що ви з собою внесли до мого змученого чола та опадаючу душу здійняли на вершини творчості?

— З цього виходить, — кажу, — що я повинна би...

— ...усе і безперестанно окрилювати мене! — шепнув він.

Щоб розвіяти ніяковість, кажу йому:

— От бачите, друже, що то значить тло для речей! Там, в Жовтанцях, так нам свobodно — чи в домі батьків, чи в моїй хаті, в лісі, під смереками, — там всюди *genii loci* витають! Ми перевиправляємо, споримо, захоплюючись нашими речами. Або ви могучим розмахом очеркуєте контури якогось твору, я вам піддаю красок, докладаю барвистих епізодів і так нам любо і добре удвох: а тут, в тих кам'яних домовинах, студено яось і ніяково.

Посмутнів чогось, принишкнув та задивився в даль. Щоб його розважити, питаю:

— Коли мене ревізитуєте?

— Коли прикажете — листок жемчужний пришлете! А ні — то і сам прибіжу, як мені дуже сумно буде! Серце трудне прийду звеселити! От я так не раз пишу до вас ранком, коло полудня друге письмо висилаю, а надвечір і сам до вас пригалопою, як надто вже дружньої розради забагну...

Не було як вести довше тої розмови. 11-а година доходила, о цій годині відходив поштовий диліжанс до Жовтанців. Я зопалу попрощалась і пішла. Зачиняючи двері,

доглянула, як збирав мої пов'ялі жасміни і вкладав до води, приспівуючи стиха якусь сумну пісню: "Зима, зима, не заморозь мене".

Якось незадовго після цього побачення Франко написав мені, що почав дуже приопадати на здоров'ї. Чи то був наслідок його тюремних переживань, чи переобтяження працею... Мені здавалось, що цьому винно душевне пригноблення. Франко мав завзяту пасію освітлювати надто сильним рефлексом від'ємні боки деяких ідолів, а навіть іноді в надто радикальний і різкий спосіб доставалось від його секційного ножа і заслуженим людям. [...]

Тому за час нашої дружби з Франком я, оскільки мені це було доступно, притуплювала не раз обоюдне вістря його критичного ножа, в ім'я засади німця, що: *alles verstehen – heisst alles verzeihen* і такої ж самої француза: *tout comprendre*. Все ж таки Франко на очах нидів, треба було його рятувати, якось піклуватись ним з цілим усердям, — бо він в речах домашнього ґаздівства був безпорадний, як дитина. Та міг це зробити лиш хтось близький, хто мав би до цього законне право і обов'язок. Я також тоді, переобтяжена працею в школі (учила 100 дітей) і потроху в читальні, трохи недомагала. Франко ревно заходився, щоб мені полегшити становище. Жертвував мені співробітництво в "Зорі", старався через других про місце учительки для мене у василіанок, а передусім силував мене до серйозної літературної праці. І тоді-то виринув у нас проект заключення шлюбного зв'язку для обопільної помочі одно другому. Франко мав лише здати докторат, а я — видати томик своїх поезій. Та справа ішла мляво, особливо з мого боку. Франко злився, що я "з аристократизму" не хочу своє духовне надбання "пускати в товпу", я знову мала на те інші причини, до яких не бажала признатися. Дружба наша переходила різні формації, домішувались до неї небажані нальоти, аж вкінці в огні проб перетопилась в чисте золото найшляхетніших почувань двох душ, для яких не існує ні статі, ні віку, ані щось суб'єктивно-матеріальне.

Тепер вже не було між нами ніяковості, а щира і пряма поведінка у всіх. Франко при кожному смутку і прикрості йшов до мене і був певний, що коли свою наболілу душу складе у мої дружні руки, я її ніжно та обережно утोलю, облеблю і підійму вгору. Це і повинна я була робити і не переставати, ні на кого і ні на що не оглядаючись.

Але сталося інакше! Франко, прикро вражений галицьким громадянством взагалі, а галичанками зокрема, поїхав до Києва в наукових та літературних справах і там раптово оженився. До Львова вернувся вже жонатим. Зразу здавалось, що то не перешкодить нашій дружбі. Ми й приятелювали далі. Франки запрошували мене до себе у Львові. А на феріях в горах (коло Сколя) я переїздом мусила вступити до них, бо інакше грозили мені великим гнівом. Тут затримали мене довше, як тиждень; вони обоє ловили рибу цілими днями, як справжні рибалки, і тут же, зараз на березі, засушували її на жердях над ялівцевим димом. У них було вже мале хлоп'ятко, яке також найрадше приятелювало зі мною.

Все ж таки я почувала себе вже здебільшого звільненою із своїх обов'язків щодо Франка, так як його жінка силою свого становища переймала мою колишню роль. Впрочім і Франко, здавалось мені, не чував тепер потреби тої дружби. Тому я поволі

все рідше заглядала до них, хіба зустрінувшись ненароком, давала себе затягнути до них. Але згодом Франко по довшій перерві почав знову живішу переписку зі мною в літературних чи яких інших громадських справах... От, приміром, закликав був мене до помочі в організації у Львові першого страйку пекарів. Треба було підтримувати дух у настрашених репресіями влади новаків. Сам Франко, Франтішек Ржегорж (як гість), Маковей, я та ще інші командували в страйковім обозі в Кривчицькім ліску.

В цей час я перебралась з Жовтанців на другу посаду в Честинях в 1,5 милі від Жовтанців. Тут раз дістаю листа від Франка з Болехова (де він тоді гостив разом з жінкою у Кобринської) з проською про дозвіл відвідати мене, бо "його душа сього потребує!". Це мені було страшно не на руку, бо я саме збиралась до Жовтанців, щоб там провести зелені свята... Саме коли я над цим метикую з листом у руці, а підвода з моїми чемоданами жде на мене перед хатою, раптово з'являється переді мною Франко, такий радісний та оживлений переконанням, що зробив мені наймилішу в світі несподіванку! Та коли помітив зажурений вигляд мого лица, упав, бідняга, як з неба на землю. Як я йому не толкувала, що тут гостей, та ще мужського роду, я не можу прийняти з погляду на мою зверхню раду шкільну, а ще більше з уваги на моїх батьків, які б не годні були ані раз зрозуміти такої близької дружби з жонатим чоловіком, Франка в цьому не можна було переконати, і він, засмучений, прямо винуватив мене в рівнодушності до його терпінь. Мене і саму серце боліло над його розчаруванням. Він, бідняга, з таким радісним довір'ям біг від залізниці більше як 4 милі на те, щоб замість прожити 2 дні в моїй уютній домівці і висказати наодинці усе, що там гіркого накопичилось віддавна, та по-давньому зачерпнути з чистого джерела дружби заспокоєння для душі, мусив оце вертатись до гамірливих Жовтанців, щоб там перед цікавими та підозріваючими "парадувати!". Засмучений до краю, навіть не хотів оглядати ані мого нового помешкання, украшеного велетенськими папоротями, ані прекрасного города, умаєного побоями, їхали до Жовтанців майже мовчки, приїхали під вечір. Якось дався упросити переночувати. На другий день, коли появилсь у нас перший гість, що називався паном Кульчицьким і представився Франкові як рідня його матері, яка мала походити з інтелігентної родини, Франко з нехиттю відпекався від всяких кровних зв'язків з інтелігентами і так раптово зник, що ніхто не зауважив коли, і не попрощавшись навіть зі мною. І це було наше останнє в житті побачення, таке неfortunne і болюче.

Десь невдовзі я заручилася і через два роки віддалась та пішла зі своїм мужем далеко, аж за границі Галичини, в сільську глушину, відірвана зовсім від свого дотеперішнього центру. Прийшлося жити в дуже важких умовах і без жодних виглядів на якийсь контакт з культурним світом. Мої зносини, навіть і листовні, з Франком, як і цілим кружком тих осіб, серед яких я досі жила, порвалися зовсім. Пізніше я дізналась, що Франко не переставав до мене відзиватись, але не знаю, з яких причин ці листи до мене не доходили. Кобринська також засипала мене листами, закликаючи до помочі в організації жіночого літературного руху, але, приїхавши раз несподівано і заставши мене в ліжку з однотижневою дитиною по однім боці, а з однорічною по другім,

перестала вже надалі мене займати.

Все ж таки час від часу приходили до мене заклики від Франка та Лукича з покликом до діла.

В останньому листі, який дійшов до мене від Франка десь коло 1895 р., він каже, що збирає старі церковні рукописи та друки і при цій нагоді хотів би приїхати до нас. Ясно, що під тим приводом Франко бажав доконечно побачитись зі мною та приглянутись зблизька моему життю-буттю. Я також бажала цього побачення і рада йому була, але якось не сміла цього прямо сказати — думала, що мій муж на такі прямі самозапросини не міг нічого іншого зробити, лиш таки, воленс-ноленс, його запросити від себе, і тому лишила йому рішення цієї справи. Між тим, мій муж не порозумів інтенцій ні моїх, ні Франка в цій справі і тому з блаженною нечемністю відписав, що ніяких таких старинних пам'яток в нашім церковнім архіві нема і що шкода йому (Франкові) за цим до нас трудитися. І оце було останнє, що розділило мене з моїм незабутнім другом навіки.

Але я все манилася надією, що коли отрясусь вже з моїх нагальних материнських та ґаздівських обов'язків, то іще хоч під старість найду можливість вернутися до культурного центру, до кружка моїх давніх друзів і до праці, за якою рвалася неволена душа, спутана важкою буденщиною, та вернуся до нього, до забутого друга, щоб хоч вже під захід сонця огрітись його останніми променями, тим більше, що старість, наче хрустальна чаша, указувала б і засвідчувала, навіть і перед чиймсь лихим оком, непорочну чистість дружнього напою.

Але поки я добилася до воріт тієї блаженної старості, важка недуга Франка, відтак довголітня, жахлива війна, а внаслідок неї смерть мого друга, проглинули навіки всі мої красні сподівання.

А тепер мене усе тривожить думка, що не будь ми колись такими наївними теоретиками в справах дружби чи супружжя, і наївні в своїх рішеннях життєвої ваги, усе, може би, було інакше та краще склалося... А найменше, як не всі, то більші лиха можна б було обминути, а хоч здебільшого притуплювати надто гострі канти життєвої скали, що так безпощадно ранила дорогу голову нашого Мойсея.

І не можна виправдуватися навіть тим, що таке вже було призначення долі! Бо доля, на яку ми так любимо жалітися, не має, як каже Метерлінк, іншої зброї проти нас над ту, яку самі ми їй до рук подаємо. Вона не судить, лиш вказує в деяких рокових хвилинах шляхетні помилки і дрібничкові чесноти. І ми не можемо виправдовуватися, що в рокові дні, що рішають про щастя або горе життя кожного з нас, ми не вчували внутрішньої перестороги власної чуткої душі! А нині бачимо, що коли б тоді лиш один рішучий крок ступили, або хоч руку піднесли були, усе інакше склалось би було! Треба було лише відчинити двері, бо на порозі ждало несміле призначення...

4. Уляна Кравченко. Ширий друг і вчитель.

З раннього дитинства виростала я в літературній атмосфері. Мої батьки мешкали в 1860-1869 рр. в будинку Леонтія Устияновича, колишнього бургомістра вільного містечка Миколаєва над Дністром,— батька Миколи Устияновича, славного повістярка і

поета. Я чула багато про нього з уст його родини. Брат Миколи Устияновича, тоді молодий студент, виголошував його вірші. Ніжність слів таких віршів, як "Рекрутка" і "Пещена дитина", чарувала мене. Мені, малій дівчині, здавалося тоді, що поети — то окрема каста, а поезія — таємний обряд. Я хотіла пізнати Миколу Устияновича. Думала, що він чародій і знає джерело краси. Але Микола Устиянович проживав тоді в горах, в селі Славську, а в 1870 р. переселився аж на Буковину, і мені не довелося бачити живого поета.

А коли пізніше читала поезії Юрія Федьковича — забажала пізнати того поета, та тоді не бачила навіть портрета співця зеленої Буковини.

В 1877-1881 рр., коли я вчилася у Львівській учительській семінарії, — слідила за думами поета І. Я. Франка, що писав вірші під псевдонімом Мирон. Слова його пісень підносили, будили шану і дивний страх, що він один із недосяжних і недоступних велетнів духа, що його ідеї випередили покоління його сучасників. А його ідеї не були чужі для мене. Про соціалізм чула я від інженерів, що в 1872 р. будували залізничний шлях в моєму рідному місті. І слова "en commun...", "tout est a tous" залишили відгомін у душі...

З журналу "Друг" знала я поезії, з яких в 1914 р. Франко склав збірку "Із днів моєї молодості". Читала також збірку "Балади і розкази", видану в 1876 р. Вже перші твори Франка йшли наперекір тодішнім читацьким смакам, але він вирішив служити загальнолюдським поступовим гуманним ідеям. Через те зустрів ненависть ретроградних людей, зустрів наклепи та напади і, врешті, потрапив до тюрми.

В семінарії між товаришками почувалась я самотною — кріпилася словами поета і передчуттям, що стрінемося в житті. Найсильніше вражали мене, молоду дівчину, поезії "Беркут", "Наймит", "Каменярі". Гаряче бажала пізнати поета-автора полум'яних строф. Бажання не здійснилося — Франко мав за собою арешт, був поліційно і судово переслідуваний, а я мешкала у представника влади, судового радника. Ореол революціонера — борця за ідею приваблював мене. Молода, вільнодумна дівчина у своїм захопленні до літератури та революційних ідей бачила в ньому ідеал. Непризнаний тоді ще офіційно провідником у літературі, він був для мене тим, котрий вводить в поезію нову форму і новий зміст. А що в творах живе автор, в моїй уяві поставав портрет Франка. Гімн "Вічний революціонер" найкраще характеризував його постать та окреслював мені духовне обличчя сильного індивідуальністю Каменяра, який, прорвавши коло темноти, показує людям новий шлях...

25.IX 1883 р. здала я кваліфікаційний іспит у Львові і вернулась до Бібрки, де учителювала вже 2 роки. Довгі осінні вечори присвятила того року науці арифметики і геометрії. Хотіла підготуватися до іспиту на вчительку до середніх шкіл, щоб дістатися до більшого міста. В Бібрці світ мистецтва для мене був зачинений, умов до творчості не було.

Книги дорогих мені поетів відклала, а мрії свої про творчу працю поховала... Осіння декорація — мелодраматичний настрій... Не хотіла стрічатися з давнішими знайомими. Не хотіла вертатися до теперішнього "milieu". Здається, я знов на щабель вище зійшла,

та дивлюся на світ інакше, як люди. Ніщо для мене не Існує. Не знаю, чия вина, що я самотня. Може, ніхто не винен і нічого незвичайного в моєму житті нема. У мене тільки вдача поетеси — і туга за виявленням свого "я".

Заглиблена в правила Піфагора, з великим здивуванням відібрала [я] в перших числах листопада лист, адресований до мене незнайомим, характеристичним письмом. Був це перший лист від І. Франка. Незнайомий, але споріднений духом,— вирішив мою долю... Від того часу почалося наше листування, що припинилося з його смертю 1916 р. З великої епістолярної спадщини збереглась ледве половина. Ці листи цікаві для графологів.

Початкові листи довгі, писані ще як до незнайомої товаришки-поетеси. Зміст їх — це самі вказівки, поради і наука великого митця слова. Одначе від хвилини, коли Франко 14. XII 1883 р. приїхав до мене, до Бібрки, щоб вкінці особисто познайомитися зі мною, — зміст його листів змінюється, і, як пише сам, він "ударяє в інші ніжні струни". Листи ті, як особисті документи людини, багато виявляють про автора, та вони призначені для одної тільки особи.

Іван Франко у своєму першому листі просить вибачення, що не знайомий особисто. Знає мене тільки з оповідання учителя Є. Гордієвича (про нього писала в "Спогадах учительки") і проф. Партацького, редактора "Зорі", котрому я ще ученицею посилала свої повісті й оповідання. Проф. Партицький дав до оцінки мої повісті Франкові, який був тоді співробітником журналу "Зоря". Між сторінками мого рукопису, через неувагу, залишився мій вірш "Згадай мене, милий", писаний олівцем, який я не думала і не хотіла посилати до Друку. Та, власне, цей вірш подобався Франкові. Він зацікавився авторкою і тому написав до мене. В тому листі перепрошує, що поправив мій вірш. Щирими і дружніми словами заохочує мене до творчої праці й обіцяє свою допомогу в моїй творчій роботі. В тому листі каже, що зможу з користю працювати на ниві рідного письменства, але радить писати тільки вірші.

Коли у моїй відповіді на той перший лист Івана Яковича пишу йому: "Гадаю, що мені треба лишитися при прозі", — він зараз же в другому листі відповідає: "По перечитанні Вашої повісті "Настрій душ" я переконаний, що у вас більша спосібність до писання поезії". Але "сенс", — як пише Франко,— усієї моєї бесіди є такий: "Я радив би Вам перечитати собі де-небудь в граматиці "прозодію" і "будову вірша", "познайомитись, що таке ямби, хореї, дактилі, амфібрахи і всі інші того роду дивогляди. А відтак читати поезії чільних майстрів. Коли б, може, у Вас не було такої книжки, де було б що-небудь про "прозодію" (є про неї в граматиці Осадци), то, будьте ласкаві написати мені — я зараз вам вишлю". Дальше радить познайомитися з архітворами світової поезії і зазначає, що "без великої праці і без широкого знання не можна написати що-небудь великого і вічно живучого". Лист закінчує словами: "Рад би бачити Ваш талант в якнайкращім розвою, рад би бачити Вас оздобою красою нашої рідної літератури. Надіюсь, що Ви не будете вважати зухвальством і нескромністю того мого бажання — Вас пізнати, котре впливає тільки зі щирого почитання Вашого таланту і з дбалості про його якнайкращий розвій".

У першому листі надіслала я свій вірш "Чия вина?", друкований в "Зорі" і в першому виданні "Prima vera". У другому листі Іван Якович постскриптом відписує: "Засилаю Вам на карточці Вашу поезійку, перероблену трошки під зглядом форми. Побачите самі, що, як лиш можу і вмію, стараюсь не затерти Вашої мислі і не здути того ніжного пилку, котрий, мов легкою мрякою, обслонює Ваше чуття, вилите на папір. Конечно, я надіюсь, що Ви швидко й самі так запануете над формою, що не будете потребувати допомоги від такої незручної руки, як моя".

Так поступив мій учитель з першим віршем, який я йому вислала. Характеристичне те, що він старався не змінити моєї думки, виправляв тільки форму.

В моєму рідному місті Миколаєві міщани говорили діалектом, яким не можна було писати мистецьких творів. Українська мова не була тоді літературно вироблена. Наша інтелігенція говорила польською або німецькою мовами. В учительській семінарії викладовою мовою була польська. Недостатнє знання нашої мови було причиною недосконалої форми моїх віршів.

У наступному своєму, третьому, листі Іван Якович навчає мене, яке завдання справжньої поезії. В наведених строфах своїх віршів зазначає, яким ритмом писаний вірш: "Не забудь, не забудь юних днів, днів весни". Ті довгі листи — повні наук, вказівок, і його зацікавлення до незнайомої — це доказ його пожертвування для ідеї.

Франко, як співробітник "Діла", мусив писати довгі статті "про податки, банки, каси, статистику, і економію, і чортзна-що такого", одначе при тій щоденній, важкій праці — знаходив час, щоб навчати мене, відкривши мою спосібність і хист до творення поезії.

На запитання Івана Яковича, чому пишу самі еротичні речі, я надіслала йому вірш "Все никне, все гасне на життя дорозі". Вірш помістив у наступному номері "Зорі", а в листі до мене пише: "Вірш той свідчить, що Ваша думка виривається з рамок любові і вилітає на широке поле". Коли до інших моїх двох листів не долучила віршів, Іван Якович питає: "Що се має значитися? Вже два листи від Вас дістаю, а вірша ані одного. Хіба ж це так годиться? Та коли так, то я й кореспондувати з Вами покину, бо до учительки Юлії Шнайдер мені яке діло? Я маю діло тільки до поетки Юлії Ш., а коли вона мені не ласкава презентуватися, то я рушаю собі на чотири вітри. Чи, може, я своїми науками знеохотив Вас до писання віршів? З Вашого останнього листа щось подібне видко, в таким разі я дуже жалую своїх наук. Але ні. Я знаю, що у кого є дар правдивий до поезії,— того ніяка наука не знеохотить, то й і з затрутого зілля потрафить мід виссати, як бджола. Того я не боюся за Вас. Тільки ж не тратьте віри в себе, не тратьте охоти до життя і працюйте, що можете. Я знаю й сам, що Вам усяка праця над собою не легко приходить при навалі урядової роботи, і для того я так само, як і Ви, рад би, щоб Ви видобулися з тої поганої Бібрки, перенеслись, наприклад, до Львова, де б могли, крім праці на хліб, працювати над своєю освітою, виправляти свої сили. Я знаю дуже добре, що Вам шкода тратити сили і вік на учительство".

І правда, при важкій учительській праці не мала стільки вільного часу і настрою, щоб писати мистецькі вірші. Втоплена по науці і під впливом осінньої непогоди,

написала лист до Івана Яковича. У забутті, що це лист, змалювала свій настрій в неодоладному вірші. Іван Якович у своїй відповіді змальовує здивування, що я сідаю до листа і рівночасно пишу вірш. Тому навчає мене — в який спосіб писати вірші: "Над змістом треба подумати, а над формою вірша треба попрацювати. По написанні відложити на деякий час. Опісля перечитати вірш голосно, щоб відчувти, де є які хиби. Аж тоді передати до друку".

Коли весною 1885 р. був поет у мене в Бібрці і ми "по білих пролісках" йшли на гору, з котрої розгортається гарний вид на місто, Іван Якович відтак пише в своєму листі: "Вид Бібрки від каплички — дуже гарний, пропоную Вам, щоб Ви описали його, розуміється, віршами. Це була би перша (а, властиво, друга по "Бескидах") Ваша проба описової поезії. Ану ж бо, трібуйте — як Вам це вдасться. Звичайно, чим більше в опис внесете свого "я", свого власного серця і чуття, тим він буде інтересніший і цікавіший. Заразом це привчить Вас обмежувати крила своєї фантазії, дивитись поетично на речі близькі, видобувати поезію з дійсності, це зробить Вас поеткою більше реалістичною, ніж Ви досі могли показатися. Я дуже бажав би, щоб Ви перейнялися гадкою й доложили всіх сил до такого кроку. Коли Вам раз не вдасться, робіть другий і третій раз, на інший спосіб, іншою дорогою, але робіть, "bung macht den Meister".

Коли надіслала вірш своєму учителеві "Я ваша", він пише мені: "Вірш є, безперечно, найліпший з усього, що Ви досі написали, і буде окрасою нашої лірики. Дуже тим не гордіться, але, проте, мушу Вам замітити, що Ви на ковзкій дорозі. Покиньте етери, і хвилі, і соловіїв, і мотилів — усе дряннь, не варта Вашого пера, глядіть на речі трохи реальніше, а то пісні Ваші швидко зовсім розпливуться в тони і перестануть бути зрозумілими для людей. Посилаю Вам Шевченка "Марію". Це, на мою думку, найкраща перлина нашої поезії, — читайте її, і вчитуйтесь добре, і пильно придивляйтесь, як можна речі, на око прозаїчні, піднести до високої поезії. Для Вас конечно є студіювання поезії — української, реальної".

Мої вірші — "Повій, вітре, повій, буйний" і "Встала рано, затужила" — прийняв Іван Якович з радістю, як . сам писав: "На мене Ваші обі коломийки зробили враження дуже приємне, бачу в них поворот до реалізму і мелодії народних пісень".

Коли послала я вірш, писаний на народний мотив, "Любиш чи не любиш — то мені байдуже", — у своєму листі Іван Якович відповідає мені: "Любиш чи не любиш" — друкований і подобається людям: бачать новий зворот у Вашій ліриці, від Конопніцької до народних пісень. "Українська дівчина, раз тільки кохаючи" всюди стрічає опозицію, от і Белей (редактор "Діла") вчора носом крутив. Ось для Вас наука — писати в поезії і всюди тільки правду, то є тільки те, про що Ви переконані, що це так. Що напишете про себе саму, це буде найпевніше, — що про других, .те вже треба через дуже тонке сито сіяти".

Доки вчителювала у Бібрці, Франко вважав, що спільна праця по його думці (яку широко розписував) є неможливою. Та все ж заявляє: "Не маю гадки — відмовити Вам своєї помочі і поради у Ваших літературних працях — тепер і на майбутнє".

І тоді, коли не склалось наше спільне життя так, як ми бажали, не було між нами

розриву. Наша дружба зміцнювалась через тугу за спільною, дорогою нам працею, і в ділах нашої спільної приятельки — української поезії — звертався все Іван Якович до мене. Все і все в листах і при кожному нашому побаченні допитувався Іван Якович про нові вірші. В листах просить все, щоб прислати їх, бо хоче "видати маленьку книжечку Вашого первоцвіту. Скоро буде матеріал, я сам приймуся за його упорядкування і передам до Друку. Тільки Ви працюйте далше, а особливо вчитуйтеся в Ленау, студійте його форму і спосіб вираження".

І знову в листі від 21. XII 1884 р. пише: "За прислані вірші дуже дякую, всі вони дуже гарні і, що цікавіше, не будуть лежати в теці. Я задумав в тій маленькій "Русько-українській бібліотеці" видати всі вірші якоїсь Юлії Шнайдер — Ви її, мабуть, не знаєте, — а позаяк дотеперішних віршів ледве стане на аркуш друку, то просив би Вас ще про кільканадцять нових — може, дещо є й готового, а дещо доперва в голівці цвірінькає, от і зладиться збірничок, котрий утвердить дотеперішню славу моєї дорогої сестрички, а їй самій принесе хоч кільканадцять гульденів на нове господарство".

Так клопотався мій учитель і друг про мене. За його допомогою і його редакцією вийшла на початку січня 1885 р. перша збірка моїх поезій "Prima vera". І другу збірку поезій "На новий шлях" видав Франко в серпні 1891 р. "Prima vera" видана накладом приятеля Івана Франка Євгена Олесницького. Друга збірка вийшла вже накладом Івана Франка в "Літературно-науковій бібліотеці".

Франко, заклопотаний журналістською працею, не все знаходив стільки вільного часу, щоб приїхати до мене в Бібрку.

Тому в своїх листах часто запитує мене, коли я буду у Львові. Він хотів би "поговорити про деякі дуже важливі речі, котрих написати не подоба..." А також: "Тут деякі люди хотять Вас бачити, ну, а як хто обібрався грибом бути, то лізь в кошіль, то є: колисьте обібралися за поетку, to kas?ie si? narodowie". Я відписувала Івану Яковичу: "Коли буду у Львові, то inkognito, там мене ніхто не знає, а Ви, сподіваюся, не зрадите народові, що то тая ждана,— а втім, кінець діло хвалить. По написанні томів поезій заповім мій приїзд до столиці, щоб урочисто пристроїлася і зложила моему учителеві вінці заслуги — а учениця якусь там незабудку — тим часом, мій учителю, не говоріть мені компліментів, бо зачну знову гірші вірші посилати".

В 1895 р., коли вже цілих 12 років Франко слідив за моєю творчістю і своїми порадами допомагав мені, — на початку січня пише: "Нових Ваших фрагментів міг би Вам позавидувати кожний із наших живучих поетів; живі, різnorodні змістом і тоном, гарні під оглядом форми. Та поки що дозволю собі Вам порадити одно: покиньте перекладати! Пишіть далі оригінальні речі, а в тих оригінальних якнайменше філософуйте, а якнайбільше оповідайте та описуйте. Все те, де Ви, забувшись часом, перестаєте філософувати, а оповідаєте чи то те, що у Вас у душі діється (не те, що в голові думається), або те, що довкола Вас, — виходить дуже гарне".

Франко старався познайомити мене з цінностями світової літератури. Вже тоді, коли приїхав перший раз до мене, — привіз багато книжок. Відтак давав і присилав літературні новинки, а не раз і цілі міхи книжок висилав мені залізницею.

Поради, догани і похвали великого мого друга сплітались в китицю запашних польових квітів, в котрій були і колючі будяки.

Іван Франко своїм впливом, працею і прикладом виховував ціле молоде покоління, яке за його вказівками пішло на новий шлях.

З гордістю і з радістю згадую про ті хвилини, коли слухала я не тільки письменних рад, але й живого слова з уст великого вчителя, і стала співучасницею його ідейної праці для цілого суспільства...

Спогад

Мене уносить спогад, мов крильми,

і думка білим голубом злітає

із поцілунком на твоє чоло.

І вірю я в грядущее добро:

над людськістю так щастя завитає,

як у душі моїй тоді, в той день весни.

Юліан Панькевич.

Висновок

Спогади сучасників становлять інтерес не стільки з погляду зовнішньої біографії письменника, скільки як незаміниме джерело пізнання рис його характеру, його творчої манери, художнього доробку і т. п. Виключно влучні і яскраві характеристики І. Франка як людини дають спогади тих діячів культури, що познайомилися або зустрічалися з ним в найактивніші та найплідніші роки його творчої та громадської діяльності.

Сучасників захоплювало благородство і тиха погідливість Каменяра, що поєднувались із гостротою у статтях; багато хто відзначив велику любов письменника до природи і глибоке знання її, любов до ліричних народних пісень, що відчутно вплинули на нього як поета, любов до дітей, глибоке розуміння дитячої психології, вміння серйозно ставитись до запитів дітей та швидко завойовувати в них повне довір'я і міцну приязнь.

Ті коштовні зерна, що містяться у розповідях друзів і знайомих письменника про спосіб його творчої роботи, про живі першоджерела та прототипи деяких тем, мотивів та образів у творчості І. Франка, — є виключно важливими, бо вони ширше відкривають завісу в творчу лабораторію великого українського письменника.

Список використаної літератури:

1. О.І. Дей. Іван Франко. – К., 1981, с. 5-6.
2. Спогади про Івана Франка. – К., 1981, с. 115-142.
3. Кравченко У. Вибрані твори. – К., 1958, с. 442 (лист І. Франка від 4 грудня 1883 року).
4. Попович К. Спогади про Івана Франка. – Іван Франко у спогадах сучасників, 1956, с. 168.
5. Кравченко У. Вибрані твори. – К., 1958, с. 444.
6. Іван Франко у спогадах сучасників, 1956, с. 156.